
ČLANCI

VILENA VRBANIĆ

GLAZBENI INSTRUMENTI IZ FUNDUSA MUZEJA GRADA SPLITA*

Izvorni znanstveni članak /
Original Scholarly Paper
UDK: 780.6:069(497.583Split)

NACRTAK

U Muzeju grada Splita čuva se deset glazbenih instrumenata: stolni klavir, klavir u obliku krila, pijanino, fonola, dvije violine, gusle, citra, spomen-truba i bandoneon. Nastali su u razdoblju između 1809./1810. i 1928./1938. Među mjesta njihova podrijetla ubrajaju se London (Velika Britanija), Beč i Innsbruck (Austrija), Leipzig i Saska (Njemačka), Split i Dalmatinska zagora (Hrvatska), Trst (Italija) i Luby (do 1946. Schönbach, Češka). Premda su broj instrumenata, a djelomično i njihova kvaliteta, razmjerno skromni, oni su važan primarni izvor u proučavanju glazbene kulture grada Splita. U ovome će se radu po prvi puta analizirati u muzikološkom i kulturološkom kontekstu.

Ključne riječi: glazbeni instrumenti, Muzej grada Splita, Dalmacija, primarni izvori, kulturna povijest

UVOD

Muzej grada Splita (MGS) opći je kulturno-povijesni gradski muzej koji se bavi prikupljanjem, obradom i istraživanjem predmeta iz splitske prošlosti. U sklopu Gradske biblioteke (danas Sveučilišna knjižnica u Splitu) 1925. godine osnovano je Muzejsko-historijsko odjeljenje. Nakon Drugog svjetskog rata odjel se izdvojio te je kao Gradski muzej u osnutku otvoren 1946. godine. Pod današnjim nazivom djeluje od 1948. godine. Od 1950. smješten je u gotičko-renesansnoj palači Papalić (Papalićeva ulica 1), u koju je početkom 16. stoljeća humanist Dmine Papalić zajedno s književnikom Markom Marulićem postavio zbirku kamenih spomenika prikupljenih na području antičke Salone. Palača je obnovljena 1992. godine, kada je otvoren stalni postav koji kulturno-povijesnom i umjetničkom građom predstavlja povijest Splita i okolice od kasne antike do 20. stoljeća.¹

* Ovaj je rad nastao u sklopu projekta Hrvatske zaklade za znanost GIDAL IP-2016-06-2061 *Glazbeni izvori Dalmacije u kontekstu srednjoeuropske i mediteranske glazbene kulture od 18. do 20. stoljeća*.

¹ Muzej grada Splita: Povijest muzeja. (<http://www.mgst.net/povijest-muzeja>, pristup 1. 12. 2019.).

O kulturnom i društvenom životu Splita u 17. i 18. stoljeću svjedoče, među ostalim, umjetnine i predmeti umjetničkog obrta, niz muzikalija iz domaćih ostavština, poput autografa prvoga hrvatskog oratorija *Prijenos sv. Dujma* (1770.) Julija Bajamontija te njegov *Glazbeni rječnik*. O prisutnosti glazbe u Splitu svjedoče i sačuvani podaci koji se odnose na glazbene instrumente. U 16. stoljeću u splitskim domovima zabilježene su lutnje i gitare; u 17. i 18. stoljeću najčešće su se koristile gitare i violine. Obitelj Tartaglia je 1784. godine posjedovala jedan spinet; u inventaru splitskog kanonika Ivana Petra Pisentija su 1757. godine zabilježeni različiti instrumenti: oboa, violončelo, citra, pet običnih i jedna mala gitara.²

O GLAZBENIM INSTRUMENTIMA IZ FUNDUSA MUZEJA GRADA SPLITA

Glazbeni instrumenti u Muzeju grada Splita čuvaju se unutar Zbirke namještaja. Ljubaznošću kustosice Darke Perko Kerum, voditeljice Zbirke, pregledani su prilikom posjeta muzeju u rujnu 2017. godine. Zastupljeno je deset primjeraka: stolni klavir, klavir u obliku krila, pijanino, fonola, dvije violine, gusle, citra, spomen-truba i bandoneon. Kad je riječ o smještaju, klavir u obliku krila nalazi se u dvorani za povremene izložbe. Pijanino, violina (MGS-28494) i spomen-truba izloženi su u stalnome postavu na prvom i drugom katu. Stolni klavir pohranjen je u potkrovlju, a ostali instrumenti u muzejskim čuvaonicama. Pijanino, fonola, violina (MGS-4299), gusle, citra spomen-truba i bandoneon predstavljeni su 2015. godine na izložbi *Muzikalije iz fundusa Muzeja grada Splita*.³

Razmjerno malo sačuvanih instrumenata, a djelomično i njihova kvaliteta, posljedica su više čimbenika. Iz muzeja nije bila pokrenuta inicijativa za njihovim prikupljanjem, a stanovnici Splita tek su u rijetkim prilikama muzej doživljavali kao instituciju kojoj bi darovali ili prodali neko glazbalo. Vrjedniji primjerci ostajali su – kao dio obiteljskog nasljeđa – u privatnom vlasništvu. Oni su u muzej zapravo dospjeli »slučajno«, a ne kao rezultat dugotrajnog i sustavnog prikupljanja, što potvrđuje i njihova raznorodnost. U muzeju se čuvaju unutar Zbirke namještaja jer ih se tretiralo kao dijelove pokućstva, odnosno predmete iz svakodnevnog života, a ne kao predmete na kojima se muziciralo. Prilikom nabave o njima su u ranijem razdoblju zapisani vrlo šturi podaci ili ih uopće nema. To je razlog što nedostaje karika koja upućuje na njihov život prije pohrane u muzeju. Iznimke su violine, za koje su poznata imena darovatelja i klavir u obliku krila o kojemu je zabilježen niz zanimljivih detalja o prijašnjim vlasnicima. Oni su poslužili kao temelj za stvaranje još cjelovitije i šire slike.

2 Božić-Bužančić 1982: 141-145.

3 Blagačić Januška 2015: 274-277.

STOLNI KLAVIR (MGS-5084)

Korpus ovog stolnog klavira, čije su dimenzije 170 × 62 × 82,5 cm (visina bez nogu je 24 cm), ima oblik četverokutne kutije. Obložen je furnirom od orahovine, a na gornjoj su i na bočnim stranama pravokutne intarzije od svjetlijeg drva. Stoji na šest tokarenih nogu kružnog presjeka. Četiri noge su postavljene s prednje, a dvije sa stražnje strane kutije. Klavir se otvara poklopcem koji se rasklapa na tri dijela. Dva manja služe kao preklap nad klavijaturom, a veći se nalazi nad ostatkom instrumenta. Klavir ima drvenu konstrukciju s ravnim žicama postavljenim dijagonalno u odnosu na klavijaturu. Klavijatura je smještena na prednjem lijevom dijelu korpusa. Opseg joj je od F1 do c4 (pet oktava i čista kvinta). Donje su tipke (2,2 × 13 cm) bijele boje, obložene bjelokosti, a gornje su (0,9 × 8,2 cm) crne, načinjene od ebanovine. Klavir ima jednu pedal (forte) koja se pokreće koljenom.

Signatura je, kao što je uobičajeno, napisana iznad klavijature. Smještena je unutar ovalnog intarzirano okvira. Premda desni dio okvira nedostaje, možemo rekonstruirati da je cjelovit natpis glasio ovako: »Thomas Tomkison / Piano Forte Manufacturer / to His Royal Highness the Prince of Wales / Dean Street / Soho« (»Thomas Tomkison / graditelj klavira / Njegova Kraljevskog Veličanstva / Princa od Walesa / Dean Street / Soho«). Spomenuti vladar bio je princ George od Walesa (1762. – 1830.). On je od 1811. do 1820. godine obnašao dužnost princa regenta (namjesnika), a nakon smrti svog oca Georgea III. postao je kralj George IV. Na temelju natpisa možemo odrediti da je klavir nastao prije 1811. godine, odnosno u vrijeme dok je George bio princ od Walesa i još nije proglašen princem regentom. Serijski broj 2434, utisnut s lijeve strane klavijature ispod natpisa »T. Tomkison« te usporedba sa serijskim brojevima drugih stolnih klavira ovog graditelja upućuju na to da je nastao 1809. ili 1810. godine.

Stolni klavir sagradio je Thomas Tomkison (oko 1764. – 1853.), koji je u svoje vrijeme uživao ugled jednog od ponajboljih londonskih graditelja klavira, uz bok imenima kao što su John Broadwood, Adam Stodart ili Muzio Clementi. Bio je cijenjen u Engleskoj, ali i u inozemstvu. Njegovi klaviri izvozili su se u Indiju, Sjevernu i Južnu Ameriku te Australiju. Prijateljivao je s pariškim obiteljima graditelja instrumenata Érard i Pleyel. Svoj je rad započeo naslijedivši graditelja klavira Jamesa Henryja Houstona. Od 1799. do 1851. godine imao je radionicu u Sohou u središtu Londona, na adresi »Dean Street« br. 55 (od oko 1819. godine br. 77). U radionici je sagrađeno najmanje 2 400 klavira u obliku krila, 11 250 stolnih klavira i 1 400 uspravnih klavira. Godišnja proizvodnja iznosila je oko 290 instrumenata.⁴

Najslavniji je Tomkisonov instrument klavir u obliku krila načinjen od palisandrovine, raskošno izrezbaren te ukrašen ukrasima od mjedi i zlata (s lijeve i desne strane klavijature su zlatni lavovi s krilima). Sagrađen je 1821. godine za

4 MacSween 2014: 15-20.

Kraljevski paviljon u Brightonu na jugu Engleske.⁵ Ova egzotična neomogulska palača građena je od 1815. do 1823. godine kao ljetnikovac kralja Georgea IV. Premda je zbog raskošnog i rastrošnog načina života često bio izložen kritikama javnosti (još je u mladosti nagomilao golem dug koji bi iznosio današnjih 58 milijuna funti), ostao je upamćen kao ljubitelj i pokrovitelj arhitekture, književnosti, kazališta, glazbe i umjetnosti u cjelini. Zadatak izgradnje ovoga grandioznog zdanja povjerio je Johnu Nashu, jednom od vodećih londonskih arhitekata i urbanista prve polovice 19. stoljeća. Tomkisonov klavir nalazio se u tzv. ulaznoj dvorani.⁶

Stolni klavir u Muzeju grada Splita u dosta je lošem stanju. Oštećen mu je korpus, ali i instrumentalni ustroj. Most je vjerojatno naknadno zamijenjen. Glasnjača je na donjem dijelu napukla na nekoliko mjesta. Nedostaju neke prigušnice i batići. Tko su bili njegovi prijašnji vlasnici, nije poznato. Može se pretpostaviti da je iz udaljenih krajeva (možda izravno iz Engleske) dopremljen u pomorsko središte kakvo je već tada bio Split. S obzirom na starost, kvalitetu i činjenicu da je jedini poznati Tomkisonov instrument u Hrvatskoj, svakako bi ga valjalo restaurirati.

Slika 1. Stolni klavir (MGS-5084), Thomas Tomkison, London, 1809. ili 1810. Snimio Zlatko Sunko. Fotografija je u vlasništvu Muzeja grada Splita

5 MacSween 2014: 18-19 i 35.

6 John Nash je 1826. godine objavio knjigu *Views of the Royal Pavilion Brighton*, koja sadrži njegove crteže eksterijera i interijera palače. Knjiga je dostupna na internetskoj adresi <http://brightonmuseums.org.uk/royalpavilion/history/tales-pavilion-archive/a-wordless-book/>, pristup 1. 12. 2019.

KLAVIR (MGS-28252)

Smeđe politirani drveni korpus ovog klavira ima dimenzije 139 × 193 × 95 cm. Izrađen je od masivnog drva i obložen furnirom od orahovine. Ima dva poklopca: manji nad klavijaturom te veći nad ostatkom instrumenta. Stoji na tri masivne poligonalne noge. Ima željeznu konstrukciju s križanim žicama. Odlikuje se bečkom mehanikom. Opseg klavijature iznosi sedam oktava (A2 – a4). Donje su tipke (2,2 × 14,9 cm) bijele, a gornje (0,9 × 9,2 cm) crne boje. Na centralno ovješenoj liri smještene su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Stalak za note izrezbaren je vegetabilnim uzorcima i lirom u sredini. Na crno obojenoj plohi iznad klavijature nalazi se grb dvoglavog orla i natpis »Friedr. Ehrbar / k. k. Hof & Kammer-Clavier-Fabrikant / in Wien« (»Friedrich Ehrbar / carski i kraljevski dvorski i komorni graditelj klavira / u Beču«).

Slika 2. Klavir (MGS-28252), Friedrich Konrad Ehrbar, Beč, 1874. Snimio Zlatko Sunko. Fotografija je u vlasništvu Muzeja grada Splita

Ovi detalji ukazuju na to da ga je izradio Friedrich Konrad Ehrbar (1827. – 1905.), podrijetlom iz Hildesheima u Donjoj Saskoj. On je od studenog 1848. godine djelovao u Beču u radionici Eduarda Seufferta (1819. – 1855.). Dvije godine nakon Seuffertove smrti oženio se njegovom udovicom. Preuzeo je i radionicu i vodio je sve do 1898., kada ga je naslijedio njegov sin Friedrich Benedikt (1873. – 1921.). Ehrbaru je 1859. godine dodijeljen status carskog i kraljevskog dvorskog graditelja klavira (njem. *K. u. K. Hof-Pianoforte Verfertiger*).⁷ Njegovi klaviri predstavljaju ponajbolja bečka ostvarenja toga vremena. Nagrađeni su zlatnim medaljama na Svjetskim izložbama u Londonu 1862., Parizu 1867. i 1878. te Beču 1873. godine. Vitezom Reda Franje Josipa proglašen je 1867. godine. Krajem 19. stoljeća njegovi su klaviri bili ozbiljna »konkurencija« klavirima »Bösendorfer«. Franz Listz je u pismu Eduardu Hanslicku njihov ton opisao kao »nježan i lijep, a ipak snažan i pun«.⁸ Prema serijskom broju 6941 može se ustvrditi da je instrument o kojem je ovdje riječ nastao 1874. godine: te su se godine proizvodili klaviri od serijskog broja 6933, a 1875. godine od serijskog broja 7700.⁹

Klavir je pripadao obitelji Petra Kamberra (1864. – 1942.), splitskog doktora prava i javnog bilježnika te njegove prve supruge Nikoline Kamber (1867. – 1918.). Petar Kamber kupio ga je od jedne splitske obitelji početkom 20. stoljeća. Na klaviru su učila svirati njegova djeca. Osobitu glazbenu nadarenost već u ranom djetinjstvu pokazivala je najmlađa kći Antonietta Kamber (1903. – 1984.), koja je satove klavira pohađala kod splitske pijanistice Vinke Čipin, a satove pjevanja kod skladatelja Josipa Hatzea.¹⁰ U drugoj polovici 1920-ih bila je članica Glazbenog društva »Guslar«, s kojim je nastupala u tadašnjem Obćinskom kazalištu (današnje Hrvatsko narodno kazalište). Zborom je ravnao i pjevače na klaviru pratio Josip Hatze, koji je od 1919. do 1930. godine bio zborovođa Glazbenog društva »Guslar«. Splitski slikar Radovan Tommaseo (1895. – 1924.) izradio je 1923. Antoniettin portret pod nazivom *Portret gdjice A. K.* (u privatnom vlasništvu Marice Rismondo-Berket). Za povjesničara, pjesnika i prevoditelja Vladimira Rismonda (1902. – 1994.) Antonietta Kamber udala se 1931. godine, a klavir je donijela u miraz. Rismondo je 1962. godine za Hrvatsko narodno kazalište u Splitu preveo libreto Verdijeve opere *Nabucco* s talijanskog na hrvatski jezik.¹¹ Supruga Antonietta pritom mu je pomagala savjetima i svirajući

7 Langer 2001.

8 Usp. Swenson 2003: 119.

9 Großbach 1999: 95.

10 Vinka Čipin privatno je podučavala klavir od 1910. godine. Josip Hatze je školu pjevanja otvorio 1907., a u njoj je podučavao i klavir i glazbenoteorijske predmete. Među njegovim učenicima bili su i mnogi ugledni glazbeni profesionalci: sopranistica Cvijeta pl. Cindro, tenor Noe Matošić, skladatelj Jakov Gotovac, a vjerojatno i Ivo Parać i Antun Dobronić. (Usp. Škunca 1990: 108-109)

11 Libreto je napisao Temistocle Solera prema drami *Nabucodonosor* Augustea Ancie-Bourgeoisa i Francisa Cornua, kao i prema istoimenom baletu Antonija Cortesija. Redatelj splitskog uprizorenja *Nabucca* bio je Tomislav Kuljiš, a dirigent Silvije Bombardelli. Premijera je održana 29. srpnja 1962. godine na Peristilu Dioklecijanove palače. (Usp. Hećimović 1990:

pojedine dijelove na klaviru. Na klaviru su glazbenu naobrazbu stjecala i njihova djeca: sin Mihovil i kći Marica. Muzeju grada Splita ga je 2017. godine darovala Aleksandra Rismondo, kći Mihovila Rismonda te unuka Antoniette i Vladimira Rismonda.¹² Klavir je vrlo dobro očuvan, i njegov korpus i instrumentalni ustroj. U Muzeju grada Splita je očišćen i ugođen. Bio je izložen 2017. godine na izložbi *Od rokoka do secesije: odijevanje i modni pribor iz fundusa Muzeja grada Splita*.¹³ Po završetku izložbe ostao je u dvorani za povremene izložbe.

PIJANINO (MGS-4495)

Drveni korpus ovog pijanina, dimenzija 142,5 × 63,5 × 128 cm, ima oblik pravokutnika ravnih i glatkih ploha. Obložen je furnirom od orahovine. Uokviruje ga lagano izbočeni okvir iz kojeg su na završnim stranama izvučene četverostrane noge. Na prednjem gornjem i donjem dijelu korpusa izrezbareni su pravokutni panoi. Na dnu korpusa smještene su dvije pedale (lijeva piano i desna forte). Na bočnim su stranama mjedene ručke za nošenje (lijeva nedostaje). Poklopac na vrhu korpusa rasklapa se na dva dijela. Kao što je uobičajeno, žice su postavljene okomito iza klavijature. Klavijatura ima opseg od sedam oktava (A2 – a4). Donje su tipke (2,2 × 15,2 cm) bijele boje, a gornje crne (0,9 × 8,8 cm). Iznad klavijature je signatura »L. Magrini & Figlio« (»L. Magrini & sin«), koja otkriva ime radionice u kojoj je nastao. Radionica za izradu klavira »L. Magrini & Figlio« osnovana je u Trstu 1870. godine. Nagrađena je zlatnim medaljama na izložbama u Beču 1892. i Torinu 1898. godine. U njoj je do 1920. proizvedeno 3 400 klavira, a djelovala je do 1931. godine.¹⁴

U unutrašnjosti pijanina na sredini se nalazi neobarokni ukras koji možda ima veze s radionicom koja ga je izradila, a možda mu je uloga tek dekorativna. Riječ je o liri, koju u stilu heraldičkih čuvara čuvaju dva krilata zmaja s lancem u ustima. U unutrašnjosti s lijeve strane zapisan je serijski broj 1855 na temelju čega možemo odrediti da je nastao 1908. godine.¹⁵ Relativno je dobro očuvan osim što su na furniru ispod klavijature primjetna manja oštećenja, a korpus je okrhnut u donjem lijevom stražnjem kutu. Zanimljivo je spomenuti da se jedan pijanino »L. Magrini & Figlio« čuva u Zbirci građanskog života Muzeja Staroga Grada na otoku Hvaru (STG-269). Korpus mu je izrađen od crno obojenog politiranog drva i na gornjoj strani ima izrezbarena tri panoa. Bočni panoi ukrašeni su mjedenim svijećnjacima, a srednji sedefastim secesijskim ukrasima. Nosi serijski broj 2662 i nastao je 1915., sedam godina nakon primjerka u splitskom muzeju. Kao i

430-431 i 846)

12 Na ovim podacima zahvaljujem Marici Rismondo-Berket, teti darovateljice i kćeri Antoniette Rismondo.

13 Perko Kerum 2017: 180.

14 Verbeeck, Lieve. *Fabbricanti di Pianoforti in Italia: F. L. Magrini e Figlio*. (http://www.lieverbeeck.eu/pianoforti_italiani_m.htm, pristup 1. 12. 2019.).

15 Großbach 1999: 193.

salon starogradske plemićke i veleposjedničke obitelji Gelineo Beraldi, točnije njezina pradjeda Petra Gelinea Beraldića (1807. – 1866.), darovala ga je 2007. godine Jerka Dumanić (1909. – 2007.) iz Splita.

Slika 3. Pijanino (MGS-4495), »L. Magrini & Figlio«, Trst, 1908. Snimila Vilena Vrbanić

FONOLA (MGS-4907)

Fonola je automat za sviranje klavira koji umjetnikovu vještinu zamjenjuje automatiziranom reprodukcijom klavirske skladbe. Njezine pokretne poluge u kontaktu su s klavijaturom i pedalama (njem. *Vorsetzersystem*). Perforirane papirne vrpce sadrže notni zapis (položaj i duljina perforacije određuju notu i njezino trajanje), oznake tempa i mjesta pritisaka pedale. Pedalama svirač zadaje dinamiku sviranja, desnom rukom pomiče polugu za tempo, a lijevom polugom nijansira ton. Prilikom izvedbe posebno prilagođeni klavir spojen je na uređaj za učitavanje položaja budućih perforacija na vrpci.

Fonola koja se čuva u Muzeju grada Splita nastala je početkom 20. stoljeća u Leipzigu u tvornici »Ludwig Hupfeld«, najvećem europskom

proizvođaču mehaničkih glazbenih automata.¹⁶ Dimenzije su joj 108 × 42 × 95 cm. Izrađena je od crno obojenog politiranog drva s poklopcem zaobljenih rubova. Poklopac je podijeljen na tri manja. S unutrašnje strane srednjeg poklopca nalazi se natpis »Phonola«. U ovome dijelu smještena su dva metalna valjka i ploča s rupicama. Na sredini donjeg dijela dvije su pedale. U vrlo je lošem stanju. Korpus su napali drvotočci što je znak da se na njoj dugo nije sviralo jer ove nametnike »smetaju« vibracije i tada nisu aktivni. Na više su mjesta vidljiva i mehanička oštećenja furnira. Mehanizam je velikim dijelom propao. Nakon Hupfeldovih fonolâ u Zbirci glazbenih instrumenata Muzeja za umjetnosti i obrt (MUO 29891/1), Zbirci glazbenih automata Ivana Gerersdorfera Muzeja grada Zagreba (MGZ 6356) i Zbirci predmeta iz svakodnevnog života Hrvatskog povijesnog muzeja (HPM-33849), ovo je četvrti takav instrument zabilježen u fundusima hrvatskih muzeja.

Slika 4. Fonola (MGS-4907), »Ludwig Hupfeld«, Leipzig, početak 20. stoljeća. Snimio Zlatko Sunko. Fotografija je u vlasništvu Muzeja grada Splita

16 Lotz 2001: 875-876.

VIOLINA (MGS-4299)

Violina je dugačka 60 cm (duljina korpusa je 36 cm), a širina donjeg dijela korpusa iznosi 21 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, a obod i dno od javorovine. Drvo ima vidljive šare, a lak je žućkastosmeđe boje. Konjić nedostaje. Prve su tri žice metalne (neugodene i olabavljene), a četvrta nedostaje. Uz violinu je sačuvano gudalo dugačko 74 cm. Na dnu s unutarnje strane, ispod desnog *f* otvora, nalazi se naljepnica sa signaturom »Alfons F. Vávra / Houslař / Praha II. / Jindřiřská 973« (»Alfons F. Vávra / lutijer / Prag II / Jindřiřská ulica br. 973«). Češki graditelj violinâ i gitarâ Alfons Frantisek Vávra (1901. – 1957.) bio je sin i učenik Jana Baptista Vávre (1870. – 1937.). Očevu radionicu u Banskoj Bistrici u središnjoj Slovačkoj preuzeo je 1920. godine. Do 1928. s njim je radio brat Karel Vávra (1903. – 1973.). Nakon toga su se braća vratila u rodni Prag. Karel Vávra otvorio je radionicu na adresi Korunní 30, gdje ga je kasnije naslijedio sin Karel Vávra mlađi (rođ. 1935.). Alfons Frantisek Vávra otvorio je radionicu u Jindřiřskoj ulici. U radu su mu pomagali kćer Ludmilla Vávrova-Bouchalova (1931. – 1957.) i sin Alfons Frantisek Vávra mlađi (rođ. 1936.). Osim violinâ i gitarâ, gradio je viole, violončela i kontrabase. Bavio se i restauracijom gudačkih instrumenata. U gradnji violinâ često je slijedio talijanske suvremenike kao što su Giulio Ettore Degnani, ali i stare majstore poput Antonija Stradivarija i Giuseppea Guarnerija.¹⁷

Radionica koju je osnovao Alfons Frantisek Vávra danas se nalazi u Lublaňskoj ulici br. 65 u Pragu. Pod imenom »Houslařský atelier Vávra« (»Violinski atelje Vávra«) vode ju Karel Vávra mlađi i Tomáš Vávra (rođ. 1966.), Karelov sin i nećak Alfonsa Frantiseka Vávre.¹⁸ Kontaktirajući radionicu s molbom za mišljenje o ovome instrumentu, od Karela Vávre mlađeg saznala sam da violina nije rad Alfonsa Frantiseka Vávre, nego je tvorničke proizvodnje. Alfons Frantisek Vávra na nju je samo stavio naljepnicu te je prodao pod svojim imenom. Violine koje je sâm izradio označavao je signaturom bez adrese. Najčešće je to bilo »Alfons F. Vávra / fecit Pragae Anno« ili »Alphonsus F. Vávra filius Joannes / ipse fecit Pragae Anno«, nakon čega bi uslijedila godina izrade. U Jindřiřskoj ulici br. 973 u Pragu radio je od 1928. do 1957. godine, a instrumenti poput ove violine nastali su u nekoj od tvornicâ u Lubyju (do 1946. Schönbachu) u Karlovarskom kraju na zapadu Češke, koje su gudačkim instrumentima (pogotovo violinama za učenike) snabdijevale ne samo europsko nego i sjevernoameričko tržište. To je ujedno i razdoblje tijekom kojeg je violina izrađena.¹⁹

Precizniju dataciju moguće je odrediti zahvaljujući podacima o njezinu darovanju u muzej. Darovala ju je 1990. Alenka Mikačić (1908. – 2010.), supruga slikara Rade Mikačića (1908. – 1989.). On je bio sin Dujma (Duje) Mikačića (1864. –

17 Jalovec 1965: 355.

18 Houslařský atelier Vávra: Naše historie. (<http://www.housle-vavra.cz/historie.php>, pristup 1. 12. 2019.).

19 Zahvaljujem Karelju Vávri mlađem na ovim objašnjenjima.

1933.), tajnika splitske općine i publicista. U predmetnoj je kartici kao prijašnji vlasnik naveden Ostoja Mikačić. Riječ je o Radinom bratu Stojku Mikačiću (1909. – 1943.), koji je poginuo u partizanima u Mrkonjić Gradu u zapadnom dijelu Bosne i Hercegovine.²⁰ Violina je, dakle, mogla nastati između 1928. (otkad je A. F. Vávra djelovao u Jindřišskoj ulici) i 1938. godine (njemačka okupacija Sudeta, unutar kojih se nalazi i Karlovarski kraj). Dvije sestre Rade i Stojka Mikačića bile su udane za istaknute ličnosti hrvatskog umjetničkog i političkog života. Nada Mikačić Augustinčić (1895. – 1972.) bila je supruga kipara Antuna Augustinčića (1900. – 1979.). Draga Mikačić Iveković (1906. – 1989.) bila je supruga političara Mladena Ivekovića (1903. – 1970.).

Slika 5. Violina (MGS-4299), nastala između 1928. i 1938. u nekoj od tvornica u Schönbachu (od 1946. Lubyju), kupljena u radionici Alfonsa Frantiseka Vávre u Pragu. Snimio Zlatko Sunko. Fotografija je u vlasništvu Muzeja grada Splita

²⁰ U Mrkonjić Gradu je 25. i 26. studenog 1943. godine održana Osnivačka skupština i prvo zasjedanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH).

VIOLINA (MGS-28494)

Violina je dugačka 60 cm, a širina donjeg dijela korpusa iznosi 20 cm. Glasnjača je izrađena od smrekovine, obod i dno od javorovine, a hvataljka od palisandrovine. Lakirana je crvenkastosmeđim lakom te ima četiri metalne žice. Sagrađio ju je Franjo Marotti (1906. – 1980.), splitski majstor za gradnju i restauraciju gudačkih instrumenata rodom iz Trebinja (Bosna i Hercegovina). Koliko je poznato, ovo je najlakša violina na svijetu na kojoj se može svirati.²¹ Naime, pročitavši 1927. da je neki švicarski glazbalar izgradio violinu koja teži tek 320 grama, Marotti se počeo baviti mišlju da obori taj rekord. To mu je uspjelo 1929. godine kada je izgradio ovu violinu koja teži samo 220 grama (uobičajeno je od 400 do 450 grama). Valja naglasiti da ju je Marotti zapravo izgradio kao glazbalar amater. Majstorski ispit za izradu glazbenih instrumenata položio je u Osijeku 12. prosinca 1938. godine.²² Sljedeće je godine jednu njegovu violinu kupio violinist Otto Rosbroj (1894. – 1962.) koji je o tome zapisao: »U znak priznanja gosp. Marotti u Splitu. Split, 12. studenog 1939. Violina koju sam kod Vas kupio je vrlo lijepo građena te imade izvanredno lijepi ton.«²³ Marottiju je rješenje za otvorenje vlastite radionice u Krešimirovoj ulici 7b u Splitu izdano 2. srpnja 1946. Radionica je u registar zanatskih radnji upisana rješenjem od 18. lipnja 1951. godine.²⁴ Franjo Marotti izradio je više od stotinu violina, a na njih nije stavljaio svoj potpis ili kakvu drugu oznaku.²⁵ Muzeju grada Splita je »najlakšu violinu na svijetu« 2019. godine darovao njegov sin Romeo Marotti.

U Zbirci Kresnik Kulturno-povijesnog odjela Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka čuva se 11 violina riječkog graditelja Franje Kresnika (1869. – 1943.), koje su nastale u razdoblju od 1903. do 1940. godine.²⁶ U Zbirci instrumenata Hrvatskoga glazbenog zavoda dvije su violine Julija Penca (1893. – 1942.), nastale u Zagrebu 1930-ih (HGZ-G 25, HGZ-G 27). U Muzeju za umjetnost i obrt pohranjena je violina zagrebačkog graditelja Franje Schneidera (1903. – 1966.) iz 1960. godine (MUO 12044). U Muzeju Franje Schneidera u Zagrebu čuvaju se još tri njegova nedovršena instrumenta – dvije violine i jedna viola – koje je izradio 1963. godine (inv. br. 1.1, 1.2 i 1.3). Franjo Marotti je, koliko je poznato, tek četvrti domaći graditelj violinâ koje se čuvaju u fundusima hrvatskih muzeja te prvi i jedini iz Splita što ga za lokalnu sredinu čini posebno značajnim.

21 Gradska knjižnica Marka Marulića Split: Splitski spomenar: Franjo Marotti. (http://www.gkmm.hr/franjo_marotti-splitski_graditelj_najlakse_violine_na_svijetu.html, pristup 1. 12. 2019.).

22 *Ibid.* Potvrda o položenom majstorskom ispitu čuva se u Muzeju grada Splita.

23 Cit. *ibid.*

24 *Ibid.*

25 Požar 2001: 209.

26 Inv. oznake KPO-ZK 1969, KPO-ZK 19549, KPO-ZK 26882, KPO-ZK 26092, KPO-ZK 1788, KPO-ZK 1789, KPO-ZK 1795, KPO-ZK 22899, KPO-ZK 1790, KPO-ZK 1792 i KPO-ZK 1794.

Slika 6. Violina (MGS-28494), Franjo Marotti, Split, 1929. Snimio Zlatko Sunko. Fotografija je u vlasništvu Muzeja grada Splita

GUSLE (MGS-7219)

Primjerak gusli – tradicijskog gudačkog instrumenta u Muzeju grada Splita – izrađen je od jednog komada javorovine. Dimenzije su mu $60 \times 17,5 \times 6$ cm. Zvučno tijelo, odnosno donji izdubljeni dio (varljača, korito ili kutljača), ima oblik uzduž razrezane kruške. Gornji dio je držak koji se sastoji od vrata i glave. Preko varljače je napeta štavljena ovčja koža. Na koži je izbušeno devet rupica (glasica). Poledina varljače izrezbarena je spiralnim ukrasima, a na njoj se nalazi jedna veća rupica. Varljača na donjem dijelu ima izdanak (uvo ili zapinjaču). Oko njega je petljom (oputom) bila napeta jedna žica načinjena od struna, odnosno niti konjskog repa. Na ovome instrumentu nedostaje ta žica, kao i konjic (kobilica) koji ju je držao. Drugi kraj žice bio je pričvršćen za ključ (zavijač ili škljaka), koji je provučen kroz vrat. Vrat je izrezbaren, a glava koja se nalazi na njegovu kraju ima oblik konjske glave. Uz gusle je sačuvano gudalo (lučac) dugačko 38,5 cm. Izrađeno je od javorovog pruta. Prut je sveden ovalno, a njegov izdanak služi kao držak. Nedostaju mu strune. Gusle su nastale početkom 20. stoljeća na području Dalmatinske zagore. Time su, nakon violine Franje Marottija, drugi instrument domaće provenijencije u splitskome Muzeju. Služile su za pratnju guslareva pripovijedanja, a ugađale su se prema njegovu glasu. Pri sviranju guslar ih je držao među koljenima.

Slika 7. Gusle (MGS-7219), nepoznati graditelj, Dalmatinska zagora, početak 20. stoljeća. Snimio Zlatko Sunko. Fotografija je u vlasništvu Muzeja grada Splita

CITRA (MGS-4040)

Dimenzije citre su $60,5 \times 25,5 \times 3$ cm. Izrađena je od tamnosmeđeg politiranog drva. Ima tzv. salcburški oblik, što znači da je izbočena na gornjoj strani. Na lijevoj strani duguljaste plosnate rezonantne kutije nalazi se 31 četvrtasti metalni vijak za isto toliko žica. Za sviranje melodije služilo je pet žica. Bile su napete preko hvataljke koja ima 29 polja. Za sviranje pratnje služilo je 26 žica. U ovalnom zvučnom otvoru na glasnjači vidi se natpis »Jos. Gschwenter / Instrumentenmacher / Innsbruck« zahvaljujući kojem saznajemo da ju je u Innsbrucku u austrijskoj pokrajini Tirol izradio Joseph H. Gschwenter (1838. – 1894.). On je rođen u gradu Aosti u regiji Valle d’Aosta na sjeverozapadu Italije. Školovao se u Mittenwaldu u Bavarskoj. Vlastitu radionicu u Innsbrucku osnovao je 1859. godine. Na Svjetskoj izložbi u Beču 1873. predstavio je svoj kvartet gudačkih instrumenata, a za violu je nagrađen zlatnom medaljom. Bavio se izradom violinâ, gitarâ i citri te popravkom tih instrumenata. Naslijedio ga je sin Carl Gschwenter koji je imao trgovinu glazbenih instrumenata.²⁷

Lijevo i desno od graditeljeva imena su stilizirane medalje. Na lijevoj je natpis »Die Arbeiter sind der Fels auf welchem die Kirche der Zukunft gebaut wird«, odnosno »Radnici su stijena na kojoj se gradi crkva budućnosti«. Na desnoj je natpis »Zweite allgem.[eine] Öst. Ung. [Österreichisch-Ungarische] arbeiter indust.[rie] Ausst.[ellung] in Wien 1872«, odnosno »Druga zajednička austrougarska radnička industrijska izložba u Beču 1872.«, na kojoj je Gschwenter također sudjelovao. Osim što je glasnjača na desnoj strani malo napukla, citra je relativno dobro očuvana. Podaci o prijašnjem vlasniku nisu poznati, ali da je na njoj muzicirao neki početnik, upućuje sačuvani tiskani list naslovljen *Griffbrett-Tabelle*, odnosno tablica položaja na hvataljci te pripadajući crtež prebiranja po žicama.

Slika 8. Citra (MGS-4040), Joseph H. Gschwenter, Innsbruck, između 1873. i 1894. godine. Snimila Vilena Vrbanić

27 Lütgendorff-Leinburg 1922: 182-183.

SPOMEN-TRUBA (MGS-6592)

Truba je načinjena od posrebrene mjedi. Cijev joj je savijena u dvama uvojima. Duljina trube je 27 cm, a promjer lijevka 9,5 cm. Izložena je u vitrini na drugom katu stalnog postava u dvorani »Devetnaesto stoljeće«. Nastala je u Austriji, ali ime graditelja ili radionice iz koje potječe nije na njoj zabilježeno. Na rubu lijevka ugraviran je natpis »U boj, u boj / Sokolovi ponosa i zahvalna domaja Dubrovnik i Kotor / 1917«. Na lijevku su aplicirana dva grba. Na prednjoj strani je grb Kotora sa svetim Tripunom (zaštitnikom Kotora), kamenom kulom i crvenim zmajem, a na stražnjoj grb s likom svetog Vlaha (zaštitnika Dubrovnika).²⁸ Iznad obaju grbova je kruna s dvoglavim orlom. Prema vrsti pripada tipu prirodne trube što znači da nema ventile, a na njoj su se mogli izvoditi samo tonovi alikvotnog niza. Prema funkciji se može odrediti kao vojnička spomen-truba kakve su u Prvom svjetskom ratu pojedini gradovi darovali svojim pukovnijama kako bi ih nagradili za dotadašnje uspjehe i ohrabрили u daljnjoj borbi.

Možda je riječ o trubi 37. domobranske pješačke pukovnije Gruž (njem. *k. k. 37. Landwehrinfanterieregiment Gravosa*), postrojbe u sastavu carskog i kraljevskog domobranstva Austro-Ugarske Monarhije. Stožer joj je bio u dubrovačkoj luci Gruž. Zajedno s 23. domobranskom pješačkom pukovnijom iz Zadra²⁹ te pukovnijama iz Tirola i Koruške, 37. gruška domobranska pukovnja bila je posebno obučena za planinsko ratovanje. Od kraja 1914. do svibnja 1915. godine bila je stacionirana u istočnoj Bosni. U listopadu 1915. godine poslana je na talijansko bojište. Boravila je na području Gorizije i borila se u ofenzivama na rijeci Soči.

Splitski violinski virtuoz, zborovoda i orguljaš Armando Meneghello Dinčić (1873. – 1925.) posvetio joj je *Bojnu pjesmu*, koja je objavljena u listu *Naše jedinstvo* 21. travnja 1916. godine. Meneghello je tekst uglazbio, a skladba se često izvodila na bojišnici.³⁰ Na početku pjesme spominju se upravo trube, a cijeli tekst glasi ovako:

28 Dan mučeništva (lat. *dies natalis*) svetog Tripuna je 2. veljače, ali je zbog blagdana Svijećnice njegov blagdan premješten na dan prije ili poslije tog datuma. Papa Klement VIII. potvrdio je 1594. godine slavljenje Svetog Tripuna za Kotorsku biskupiju 3. veljače, kada se u Dubrovniku slavi Sveti Vlaho. Prema predaji, Kotorani su toga dana slavili Svetog Tripuna kako ne bi išli na slavlje u Dubrovnik, s kojim su znali biti u rivalstvu.

29 U Glazbenoj zbirci Kulturno-povijesnog odjela Muzeja grada Šibenika čuva se spomen-truba (KPO 3294) koju su 1917. godine tadašnje općine Zadar i Šibenik darovale pripadnicima 23. domobranske pješačke pukovnije Zadar (»Općine Zadar i Šibenik domobranskoj Pukovnji 23 za bezprimjerenu hrabrost / na bojnim mezevima i za nepokolebivu vjernost / Caru i Domovini udivljene i ponosne poklanjaju 1917«). Na lijevku ima aplicirane grbove Zadra (sv. Juraj na konju) i Šibenika (sv. Mihovil koji gazi sotonu). Kao i truba u Muzeju grada Splita, nastala je u Austriji, ali ime graditelja ili radionice iz koje potječe nije poznato. Zadarska 23. domobranska pješačka pukovnja se u Prvom svjetskom ratu borila na talijanskom bojištu. Na rijeci Soči je, kao i 37. gruška domobranska pukovnja, sudjelovala u drugoj i šestoj ofenzivi.

30 Note ove njegove skladbe – vjerojatno i jedine koju je skladao – čuvaju se u Muzeju hvarske baštine na otoku Hvaru. Zahvaljujem Maji Milošević Carić na ovim detaljima.

»Bojne trublje već se ore,
Već se vije stijeg nam svet:
U boj mili Car nas zove
Za dom i rod slavno mrijet.

Udrit ćemo kao lavi
I dušmanski strti roj,
Carskoj moći, doma slavi
Izvoštiti častan boj.

Slave stare nek nas prate
I u boj nas vodi taj;
S naše krvi nek procvate
Dalmacije rodni kraj.

I na Soči i na Drini
Branit ćemo Carstva moć,
Ti se pjesmo snažno vini,
Jer pobjede dan će doć.«³¹

Slika 9. Spomen-truba (MGS-6592), nepoznati graditelj ili radionica, Austrija, 1917. godine. Snimila Darka Perko Kerum. Fotografija je u vlasništvu Muzeja grada Splita

31 *** 1916: 2.

BANDONEON (MGS-982)

Premda je bandoneon jedan od simbola argentinske tango glazbe, njegovi korijeni sežu u Njemačku. Graditelj glazbenih instrumenata Carl Friedrich Uhlig (1789. – 1874.) predstavio je 1834. godine koncertinu, malu ručnu harmoniku. Iz nje je 1840-ih trgovac glazbenim instrumentima Heinrich Band (1821. – 1860.) razvio bandoneon, nešto veću četverouglastu ručnu harmoniku koja je po njemu dobila ime. U Njemačkoj je bandoneon nerijetko služio kao crkveni instrument te je u siromašnijim župama zamjenjivao orgulje. Početkom 1850-ih počeo se širiti u druge zemlje. Njemački i talijanski doseljenici donijeli su ga u Buenos Aires. Vrlo brzo je postao jedan od glavnih instrumenata koji se mogao čuti u tamošnjim tango barovima. Od 1900. godine bandoneon se počeo intenzivno koristiti kao virtuozni solistički instrument u tango orkestrima ne samo u Argentini nego i u Urugvaju i Brazilu. Od 1910. godine bandoneoni su se proizvodili isključivo za južnoameričko tržište. Središte njihove izrade bila je njemačka savezna država Saska, a među glavne proizvođače ubrajali su se Alfred Arnold i Ernst Louis Arnold (Carlsfeld), Ernst Birnstock (Crimmitschau), Eduard Haustein (Zwickau), Friedrich Lange (Chemnitz), Anton Zuleger (Leipzig), kao i tvornica »Schönherr & Matthes« (Olbernhau). Međutim, pad popularnosti bandoneona i prekid rada njemačkih tvornica za vrijeme Drugog svjetskog rata označili su kraj njegove proizvodnje. Najznamenitiji bandoneonist bio je argentinski skladatelj Astor Piazzolla (1921. – 1992.). Zahvaljujući njemu, bandoneon je postao koncertnim instrumentom.³²

Dimenzije bandoneona koji se čuva u Muzeju grada Splita su 36 × 20,5 × 23 × cm. Bočne strane izrađene su od smeđe politiranog drva. Mrežasto su izrezbarene i ukrašene sedefastim cvjetnim viticama. Kutevi su trokutasto presječeni i na vrhovima imaju pločice sa stiliziranim lirama. Desnoj ruci namijenjeno je 30 dugmadi za izvođenje melodije, a lijevoj 22 dugmadi za basove, tonove i akorde. Na dnu lijeve strane korpusa nalazi se četvrtasta metalna pločica s natpisom »Bandonion«. Mijeh je obložen tekstilom s cvjetnim motivom; rubovi su obloženi kožom, a uglovi metalom. Ima dvanaest nabora. Ovaj bandoneon predstavlja dijatonski tip instrumenta što znači da jedno te isto dugme daje dva različita tona – jedan kod otvaranja mijeha, a drugi kod zatvaranja. Kao što je uobičajeno, svirač ga je držao za kožne remene koji se nalaze na bočnim stranama i svirao oslonjenog na koljena. Ime graditelja ili tvornice u kojoj je nastao nije poznato, ali se može pretpostaviti da je izrađen u Saskoj između 1900. i 1920. godine. Osim što su rubovi mijeha malo oštećeni, dobro je očuvan.

32 *** 2001: 652.

Slika 10. Bandoneon (MGS-982), nepoznati graditelj ili radionica, Saska, između 1900. i 1920. godine. Snimila Darka Perko Kerum. Fotografija je u vlasništvu Muzeja grada Splita

ZAKLJUČAK

U vrijeme kada su se rabili, instrumenti koji se danas čuvaju u muzejima bili su među glavnim preduvjetima muziciranja. Sa stajališta muzikologije može ih se smatrati jednim od ključnih primarnih izvora u proučavanju glazbene kulture određenog područja. U Muzeju grada Splita čuva se deset glazbenih instrumenata: stolni klavir, klavir u obliku krila, pijanino, fonola, dvije violine, gusle, citra, spomen-truba i bandoneon. Nastali su u razdoblju između 1809./1810. i 1828./1838. godine. Među mjesta njihova nastanka ubrajaju se London (Velika Britanija), Beč i Innsbruck (Austrija), Leipzig i Saska (Njemačka), Split i Dalmatinska zagora (Hrvatska), Trst (Italija) te Luby (Češka). Premda su poznati prijašnji vlasnici samo za violine i klavir u obliku krila, može se pretpostaviti da su se i ostali instrumenti – uz iznimku gusli iz Dalmatinske zagore – rabili u Splitu. Iz europskih radionica dopremljeni su u Split kao važno središte na istočnoj obali Jadrana.

Razmjerno skroman broj instrumenata, a djelomično i njihova kvaliteta, svojevrsna su iznimka u odnosu na izuzetno bogatu i razvijenu splitsku glazbenu prošlost, čija je slojevitost odraz višestoljetno njegovanog i širokim utjecajima prožetog pučkog, crkvenog i umjetničkog muziciranja. Ta se tradicija može pratiti

i zahvaljujući dokumentima i muzikalijama u Muzeju grada Splita. Međutim, čak i kao takvi ovi instrumenti predstavljaju zanimljivu kariku u proučavanju glazbene kulture Splita. Dokazuju i potvrđuju njezin kontinuitet, kao i uključenost hrvatskih izvora u mediteranske, srednjoeuropske i zapadnoeuropske glazbenokulturne krugove. Upravo zahvaljujući pohrani u muzej, sačuvani su od propadanja i zaborava. Ne pripadaju samo prošlosti, nego svojim postojanjem povezuju minula vremena sa sadašnjim, u čemu se ogleda i aktualnost ovdje predstavljenog istraživanja.

LITERATURA

- ***. 1916. Bojna pjesma. *Naše jedinstvo*, 23 (21. travnja 1916.), 94. 2.
- ***. 2001. Bandoneon. U: Sadie, Stanley (ur.). *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 2. London: Oxford University Press. 652.
- Blagaić Januška, Tea. 2015. *Muzikalije iz fundusa Muzeja grada Splita*. Split: Muzej grada Splita.
- Božić-Bužančić, Danica. 1992. *Privatni i društveni život Splita u 18. stoljeću*. Zagreb: Školska knjiga.
- Großbach, Jan. 1999. *Atlas der Pianonummern*, 9. izdanje. Frankfurt: Verlag Erwin Bochinsky.
- Hećimović, Branko (prir. i ur.). 1990. *Repertoar hrvatskih kazališta 1840-1860-1980*. Zagreb: Globus, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga prva: *Repertoari kazališta, kazališnih družina i grupa, partizanskih kazališta, festivala, smotri i susreta*.
- Jalovec, Karel. 1965. *Enzyklopädie des Geigenbaues*, sv. 2. Hamanu am Main: Dausien.
- Langer, Alexander. 2001. Ehrbar, Familie. U: Flotzinger, Rudolf (ur.). *Oesterreichisches Musiklexikon Online*. (http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_E/Ehrbar_Familie.xml, pristup 1. 12. 2019.).
- Lotz, Rainer R. 2001. Hupfeld. U: Sadie, Stanley (ur.). *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 11. London: Oxford University Press. 875-876.
- Lütgendorff-Leinburg, Willibald Leo Freiherr von. 1922. *Die Geigen und Lautenmacher vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 3. dopunjeno izdanje, sv. 2. Frankfurt: Frankfurter Verlags-Anstalt.
- MacSween, Norman. 2014. No Maker to be Compared: the Early Pianos of Thomas Tomkison (c1764-1853). *The Galpin Society Journal*, 67. 5-31.
- Perko Kerum, Darka. 2017. *Od rokokoja do secesije: odijevanje i modni pribor iz fundusa Muzeja grada Splita: katalog izložbe*. Split: Muzej grada Splita.
- Požar, Petar. 2001. *Znameniti i zaslužni Splitsani te uspomena vrijedne osobe u splitskoj povijesti: (1700 godina)*. Split: Vlastita naklada.
- Swenson, Edward E. 2003. Ehrbar Klavierfabrik. U: Palmieri, Robert; Palmieri, Margaret W. (ur.). *Piano: An Encyclopedia*. New York: Routledge. 119.
- Škunca, Mirjana. 1990. Glazbena poduka u Splitu u drugoj polovini 19. stoljeća. *Historijski zbornik*, 43/1. 99-112.

INTERNETSKE STRANICE

Gradska knjižnica Marka Marulića Split: Splitski spomenar: Franjo Marotti. (http://www.gkmm.hr/franjo_marotti-splitski_graditelj_najlakse_violine_na_svijetu.html, pristup 1. 12. 2019.).

Houslařský atelier Vávra. (<http://www.housle-vavra.cz>, pristup 1. 12. 2019.).

Muzej grada Splita. (<http://www.mgst.net>, pristup 1. 12. 2019.).

Royal Pavilion and Museums Brighton and Hove.

(<http://brightonmuseums.org.uk/royalpavilion/>, pristup 1. 12. 2019.).

Verbeeck, Lieve. Fabbricanti di Pianoforti in Italia: F. L. Magrini e Figlio. (http://www.lieverbeeck.eu/Pianoforti_italiani.htm, pristup 1. 12. 2019.).

PRILOZI

Prilog 1. Popis glazbenih instrumenata iz fundusa Muzeja grada Splita (MGS)

Redni broj	Mjesto čuvanja	Zbirka	Inventarna oznaka	Instrument	Majstor, radionica ili tvornica	Mjesto nastanka	Vrijeme nastanka	Signatura	Prijašnji vlasnik / vlasnici	Stanje
1.	MGS – Potkrovlje povremene izložbe	Zbirka namještaja	MGS-5084	Stolni klavir	Thomas Tomkison	London, Engleska, Velika Britanija	1809. ili 1810.	Thomas Tomkison / Piano Forte Manufacturer / to His Royal Highness the Prince of Wales / Dean Street / Soho	Nije poznato	Oštećen
2.	MGS – Dvorana za povremene izložbe	Zbirka namještaja	MGS-28252	Klavir	Friedrich Konrad Ehrbar	Beč, Austrija	1874.	Friedr. Ehrbar / k. k. Hof & Kammer-Clavier-Fabrikant / in Wien	Petar Kamber; Antonietta Rismondo (rođ. Kamber); Aleksandra Rismondo	Vrlo dobro očuvan
3.	MGS – Stalni postav Renesansa i humanizam	Zbirka namještaja	MGS-4495	Pijamino	L. Magrini & Figlio	Trst, Italija	1908.	L. Magrini & Figlio	Nije poznato	Relativno dobro očuvan
4.	MGS – Čuvaonica na prvom katu	Zbirka namještaja	MGS-4907	Fonola	Ludwig Hupfeld	Leipzig, Njemačka	Početak 20. stoljeća	Phonola	Nije poznato	Oštećena
5.	MGS – Čuvaonica na drugom katu	Zbirka namještaja	MGS-4299	Violina	Tvornica u Schönbachu (Lubjanci, kraljevina u tadašnjoj Austriji, Františka Vávre u Pragui)	Schönbach (Luby), Češka	Između 1928. i 1938.	Alfons F. Vávro / Housák / Praha II. / Jindřišská 973	Stijela (Ostoj) Mikšić; Alena Mikšić	Vrlo dobro očuvana
6.	MGS – Stalni postav Renesansa i humanizam	Zbirka namještaja	MGS-28494	Violina	Franjo Marotti	Split	1929.	Nema	Franjo Marotti; Romeo Marotti	Dobro očuvana
7.	MGS – Čuvaonica na drugom katu	Zbirka namještaja	MGS-7219	Gusle	Nije poznato	Dalmatinska zagora	Početak 20. stoljeća	Nema	Nije poznato	Oštećene i nečjelovite
8.	MGS – Čuvaonica na drugom katu	Zbirka namještaja	MGS-4040	Čitra	Joseph H. Gschwenter	Innsbruck, Austrija	Između 1873. i 1894.	Jos. Gschwenter / Instrumenten-macher / Innsbruck	Nije poznato	Relativno dobro očuvana
9.	MGS – Stalni postav Devetnaesto stoljeće	Zbirka namještaja	MGS-6592	Spomen-truba	Nije poznato	Austrija	1917.	U boj. u boj / Sokolovi ponosa i zahvalna domaja / Dubrovnik i Kotor / 1917	37. domobranska pješićka pukovnija Gruz (?)	Dobro očuvana
10.	MGS – Čuvaonica na prvom katu	Zbirka namještaja	MGS-982	Bandonion	Nije poznato	Saska, Njemačka	Između 1900. i 1920.	Bandonion	Nije poznato	Dobro očuvan

ISSN 1330-1128 (Tisak) • ISSN 2584-4059 (Online)

UDK: 78+39(497.58) • CODEN: BAGLEC

BAŠĆINSKI

JUŽNOHRVATSKI ETNOMUZIKOLOŠKI GODIŠNJAK • ETHNOMUSICOLOGICAL YEARBOOK OF SOUTHERN CROATIA

GLAS I

● GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK / EDITOR-IN-CHIEF

● MIRJANA SIRIŠČEVIĆ

● GOST UREDNIK / GUEST EDITOR

● JELICA VALJALO KAPORELO

● KNJIGA 15

● SPLIT

● 2020.